

Angst en woede

De mens heeft, zoals we weten, de geheimzinnige neiging om te gaan lijken op zijn tegenstander. De religieus geïnspireerde oorlogsretoriek van George Bush was op den duur niet meer van die van Osama bin Laden te onderscheiden. Vijanden bestudeerden elkaar zo diepgaand, dat ze elkaar gaan nabootsen.

De filosoof en religiewetenschapper die daar veel over heeft geschreven, René Girard, overleed deze week op 91-jarige leeftijd. Zijn werk heeft het denken over begeerte, geweld en rivaliteit veranderd.

Een variant op deze nabootsing tussen vijanden doet zich voor bij betogers tegen vluchtelingenopvang. Hun negatieve beeld van de vreemdeling komt kort gezegd neer op dat van een agressieve seksmaniak. De gedachte dat de Ander zou kunnen zijn als wijzelf, is verloren gegaan in de orgie van angst en woede. In hun pogingen om de komst van vreemdelingen te dwarsbomen, zijn de betogers intussen sterk gaan lijken op waar ze bang voor zijn. Voorbeelden genoeg. In Steenbergen, waar een ontremde menigte een informatiebijeenkomst over vluchtelingen bijwoonde, scandeerden mannen 'daar moet een piemel in' tegen een vrouw die zich voor de komst van vluchtelingen uitsprak. In Almere werd een vrouw die vluchtelingen welkom heette toegewenst dat zij verkracht zou worden. In Oostknollendam brandden de auto's van een plaatselijke politicus uit. Zo beducht zijn de betogers voor verkrachting, geweld en maatschappelijke ontwrichting door vluchtelingen, dat zij andersdenkenden verkrachting toewensen, geweld toepassen en maatschappelijke ontwrichting veroorzaken. Zij hebben daarmee de veronderstelde negatieve eigenschappen van de vluchteling overgenomen, en zijn het evenbeeld geworden van wat ze vreesden.

In het werk van René Girard gaat het om werkelijk bestaande vijanden die elkaar navolgen en imite-

ren, hier gaat het om mensen die zijn gaan lijken op hun imaginair vijand – het is een carnaval van verwrongen spiegelbeelden. De collectieve angst en woede hebben geen reëel bestaande vijand meer nodig, het negatieve beeld van de vreemdeling is voldoende om zelf gewelddadig te worden. We kijken naar mensen die schreeuwen tegen hun eigen schaduw.

'De massa zoekt per definitie actie', schrijft Girard in *De zondebok*. 'Zij zoekt dus een bereikbare oorzaak die haar zucht naar geweld kan bevredigen. De leden van een massa zijn altijd potentiële vervolgers, want zij dromen ervan de gemeenschap te zuiveren van de onreine elementen die haar in het verderf storten, van de verraders die haar omverwerpen.'

Er zullen vluchtelingen komen die overlast geven of overtredingen begaan, maar de karikatuur die vooraf van hen gemaakt wordt, heeft weinig meer met de vluchtelingen zelf uit te staan. Het verbale en fysieke geweld tegen hun komst is een krachtig bijproduct van de menselijke verbeelding – dat schitterende instrument dat ons zoveel genot en elende schenkt.

In hun pogingen om de komst van vreemdelingen te dwarsbomen, zijn de betogers intussen sterk gaan lijken op waar ze bang voor zijn